

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, професора Левченка Юрія Олександровича на дисертаційну роботу Новика Віталія Аліковича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду України», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми, обраної для дисертаційного дослідження полягає в тому, що запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду України визначено як комплекс взаємопов'язаних заходів, що спрямовані на недопущення вчинення злочинних посягань на лісові ресурси України шляхом обмеження, нейтралізації та усунення дії детермінант кримінальних протиправних діянь, що являють собою реалізацію національних пріоритетів охорони лісів на державному та регіональному рівні й одночасного створення сприятливих умов для реалізації місцевих інтересів у цій сфері силами регіонів за допомогою методів, що враховують соціально-економічну та природно-географічну специфіку територій.

Масштабність воєнних дій, суб'єктів та заходів захисту й охорони, значною мірою впливають на стан реалізації, зумовлюючи необхідність узгодження їх дій, розроблення принципово нових підходів у забезпеченні комплексного характеру такої діяльності, зокрема за рахунок застосування та реалізації кримінологічних програмно-цільових завдань. Констатовано, що головною правовою проблемою мінімізації кримінальних правопорушень у сфері лісового фонду є відсутність повноважень державних органів щодо формування та реалізації політики щодо обігу лісоматеріалів, особливо в частині забезпечення ефективного контролю за обігом круглих лісоматеріалів й запобігання обігу незаконної заготовленої деревини.

Складову такого запобігання становлять заходи соціально-економічного характеру, позаяк розвиток економіки в умовах воєнного стану напряду пов'язаний зі станом забезпеченості людей, зростання якого зменшить гостроту соціальних проблем. Наголошено, що потребує закріплення єдиних стандартів дозвільної системи лісових ресурсів України, зокрема в частині охорони лісових ресурсів; проведення експертиз й сертифікації лісових ресурсів.

Розглядаючи таку проблему зауважимо, що до дозвільних засобів слід віднести: 1) дозволи в сфері охорони лісових ресурсів; 2) експертизу в сфері охорони лісових ресурсів; 3) сертифікацію лісових ресурсів.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій автора дає можливість нам підкреслити логічність структури дослідження, тим самим надало дисертанту можливість визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та ґрунтовно й повною мірою проаналізувати зазначену тему.

Окрім цього варто зазначити, що це дає змогу враховувати права та інтереси громадян, які вчинили кримінальне правопорушення, а законодавство повинно бути спрямоване саме на виправлення людини, де кара не є самоціллю.

У роботі автором використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дисертаційного дослідження.

Дисертант проаналізував значну кількість джерел (274 найменувань) та вивчив роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу у розробці комплексу заходів запобігання кримінальних правопорушень, які вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду України.

З позитивного боку слід відмітити, що основою дисертації є зведені дані вивчення 274 відкритих за ст.ст. 245, 247, 252, 364, 365, 367 КК України кримінальних проваджень за період з 2015-2022 рр. з усіх областей України; узагальнені результати опитувань 107 слідчих та оперативних працівників Державного бюро розслідувань (м. Київ, Київської, Житомирської,

Кіровоградської, Рівненської та Закарпатської областей), 67 прокурорів (м. Київ, Київської, Волинської, Житомирської, Кіровоградської, Рівненської, Івано-Франківської та Закарпатська області); аналітичні узагальнення ДБР України, МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Верховного Суду, Державної судової адміністрації України, матеріали Державної лісової охорони, а також результати значного досвіду роботи автора безпосередньо у підрозділах оперативного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, вчинених службовими особам.

Результати наукового дослідження викладено в чотирьох наукових публікаціях за темою дослідження, десяти тези доповідей і наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Отже, дисертація Новика В.А. на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду України» виконана на високому науковому рівні.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як теоретичний аналіз і синтез, логіко-юридичний, соціологічний, психологічний та статистичний методи, а також ґрунтовної емпіричної бази.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано на високому методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Розкрито та обґрунтовано в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: при вдосконаленні положень законодавства щодо охорони навколишнього природного середовища, а також відповідальності службових осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері охорони лісового фонду України (Довідка про

впровадження результатів наукового дослідження підкомітету з питань організації охорони громадської безпеки і порядку комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 12 лютого 2024 р.); *діяльності правоохоронних органів* – при розробленні й удосконаленні відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань організації запобігання вчинення кримінальних правопорушень службовими особами у сфері охорони лісового фонду України (Акт впровадження Головного слідчого управління Державного бюро розслідувань від 12 вересня 2023 р.; Акт Київської обласної прокуратури від 14 липня 2023 р.); *освітньому процесі та науково-дослідній роботі* – під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, кримінального права, кримінально-виконавчого права, кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт Національної академії внутрішніх справ від 20 вересня 2023 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Новика В.А. викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 250 сторінок, із яких 161 сторінки – основний текст.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося вирішити поставлені задачі та отримати нові, поглиблені для науки результати. Вивчення дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення.

У першому розділі дослідження присвячено охорони довкілля проведених вітчизняними вченими, що сформулювали фундаментальні засади правового регулювання охорони навколишнього природного середовища в межах окремих галузей права, що сприяло створенню доктрини кримінальних правопорушень проти довкілля та виключення з законодавства дублюючих нормативних приписів, а також диференціації юридичної відповідальності за правопорушення проти довкілля.

Автор обґрунтовує періодизацію наукового забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони лісового фонду України та правового регулювання відповідальності службових осіб при здійсненні діяльності в зазначеній сфері, які характеризуються особливостями регулювання відносин лісокористування та правових заходів з охорони лісу в період становлення та розвитку законодавства (X-XIX ст.), на основі міждисциплінарного підходу, що включає теоретичні положення адміністративного та кримінального права, кримінології, а також узагальнення практики правозастосування і правоохоронної діяльності, систематизовані наукові доробки. Ретроспективний аналіз та систематизація наукових досліджень засвідчили необхідність розроблення шляхів забезпечення соціальної законності у галузі лісових відносин.

При аналізі кримінального законодавства країн Європи запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду, автор зазначає що кримінальні правопорушення проти довкілля містяться разом зі суспільними протиправними діями (наприклад, створення пожежної ситуації). або окремі дії, що посягають на лісовий фонд (створення загрози рослинному світу), що посягань на чуже майно.

Другий розділ дослідження присвячено кримінологічній характеристиці. Насамперед, визначено стан, рівень та зміст елементів кримінологічної характеристики кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду України. При вивченні кримінальних правопорушень службовими особами у лісовій галузі були визначені стабільні

тенденції, що характеризують поступове їх зростання та невелику частку у структурі як всієї злочинності, так і кримінальних правопорушень проти довкілля. Але важливою складовою, що характеризує стан і тенденції досліджуваних кримінальних правопорушень є вивчення кількості осіб, які їх вчинили. Результати дослідження кримінальних правопорушень свідчать про те, що незважаючи на зменшення кількості окремих видів кримінальних правопорушень у лісовій галузі, кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення постійно збільшується.

Виокремлені та проаналізовані різні чинники розвитку країни в умовах збройного конфлікту, які впливають на відтворення (поширення) кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду України дозволили наголосити на довгострокових, які визначають причини та умови кримінальних правопорушень, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду України, містяться в економічних відносинах, в їх протиріччях, відсутності балансу в господарському механізмі, недоліках економічної політики, а також в системі розподілу засобів розвитку галузей господарства.

Автором систематизовано інформацію про осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері охорони лісового фонду та розроблена типологія: 1) «ситуативний тип» - такі особи вчиняють кримінальні правопорушення під впливом ситуації гострої необхідності в коштах, або доступності протиправного результату, але необхідно зауважити, що окремі особи цього типу не є активними у створенні таких ситуацій; 2) «конформіський тип» - особи, що вчиняють злочини під впливом інших осіб. Це тип осіб з нестійкою позитивною спрямованістю, яка виражена позитивним компонентом, але існує мінімальна негативна спрямованість. Характеризуються легковажним ставленням до соціальних норм, що регулюють поведінку у суспільстві, але для них вирішальною є ситуація, від якою залежать та не знаходять правомірного способу для її вирішення; 3) «патологічний тип» - особа, що не може припинити займатися протиправною діяльністю у зв'язку з причетністю до неодноразового

вчинення кримінальних правопорушень. особи з нестійкою негативною спрямованістю.

У третьому розділі дослідження представлена модель удосконалення стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року щодо проведення моніторингу діяльності лісокористувачів усіх форм власності шляхом аналізу даних на електронному порталі у сфері лісового господарства, підготовка аналітичних звітів за результатами моніторингу, надсилання звернень щодо виявлених порушень до відповідних правоохоронних та контролюючих органів, що включають: обстеження територій, що були е тимчасово окуповані, або звільнені від окупації (території АР Крим, Донецької, Луганської, Запорізької, Харківської, Херсонських областей). Визначення завданої шкоди війсьними (бойовими) діями, особливо завданої шкоди територіям лісового фонду незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають, та незалежно від права власності на них, у тому числі лісові ділянки, захисні насадження лінійного типу та інші лісо вкриті землі.

Розроблені спеціально-кримінологічні заходи спрямовані на недопущення вчинення кримінальних правопорушень та недопущення вчинення їх службовими особами у галузі охорони лісового фонду України. Суб'єктами такої діяльності є спеціально уповноважені органи, діяльність яких передбачена функціональними обов'язками відповідно національного законодавства та реалізується: 1) у впливі на причини злочинності; 2) впливі на потенційних правопорушників з метою недопущення або мінімізації злочинних проявів. До них належать: Державне бюро розслідувань України, Національна поліція України, Спеціальна екологічна прокуратура Офісу Генерального прокурора Державна лісова охорона України, Державна охорона природно-заповідного фонду України.

Автором запропоновано методологія визначення ризиків лісовому фонду з врахуванням стану завданої шкоди службовими особами при вчиненні кримінальних правопорушень у галузі охорони лісового фонду України та

визначено систему індикаторів, що дозволяють виявити комплекс чинників, що впливає на зміст, якість господарської діяльності у лісовому господарстві.

Список використаних джерел охоплює 294 найменування на 34 сторінках.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація Новика В.А. відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – висвітлення рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення механізму запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду України, є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Новика Віталія Аліковича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду України» може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Новика В.А., водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. Автор фрагментарно розглядає та аналізує категорію «кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень», зробивши акцент лише на її елементно-компонентному складі, хоча виходячи зі змісту розділів 1 та 2 дисертації саме вона є предметом і основним результатом дослідження. Варто звернути увагу, що протягом усього періоду розвитку уявлень про кримінологічну характеристику вчені були єдині, мабуть, тільки у визнанні наукового значення даної категорії та її системного характеру. Натомість немає ясності в питаннях, чи є кримінологічна характеристика продуктом практичної діяльності із виявлення та розслідування конкретного кримінального правопорушення, чи вона – результат

наукового узагальнення певної категорії кримінальних проваджень; чи охоплюється нею тільки сфера кримінального правопорушення або й сфера протидії; чи є вона результатом кримінологічного аналізу (розділ 2 дисертації) або представляє його запобіжну програму (розділ 3 дисертації); яке її методологічне і методичне значення тощо. Ці питання є принциповими, тому уникати їх не потрібно.

2. На думку рецензента, вельми актуальною проблемою в умовах воєнного часу постало питання організованих форм у сфері охорони лісового фонду службовими особами. Організована злочинність складна, органічно цілісна система стійких організованих злочинних угруповань з їх великомасштабною злочинною діяльністю та утворенням для такої діяльності найбільш сприятливих умов, зокрема для розвитку системи легалізації та збільшення отримання злочинних прибутків, яка використовує як власні, спеціально створені структури з керівними й іншими функціями з обслуговування цих угруповань, забезпечення їх діяльності та зовнішньої взаємодії, так і державні інститути і структури громадянського суспільства.

Таким чином, у контексті предмету дослідження з урахуванням умов воєнного стану, звертаючи увагу на особу злочинця у підрозділі 2.2, дисертанту варто виокремити особливості вчинення кримінальних правопорушень організованими групами за участю службових осіб в Україні, яке стало системною загрозою й потребує комплексного протистояння, а відтак й розроблення кримінологічних заходів запобігання.

3. У підрозділі 1.3 розглядаючи зарубіжний досвід встановлення кримінальної відповідальності та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду, авторові бажано було б звернути увагу на систему колективної безпеки у сфері охорони лісового фонду, яка впроваджена у низці європейських іноземних країн, зокрема Республіки Польща, Королівства Іспанія, Латвії, Естонії, Болгарії, Швейцарії, Австрії. Така система спрямована збереження біологічного різноманіття, лісової інвентаризації та кадастрової реєстрації лісів та збереження статусів лісів. Проте в

цій сфері існує низка проблем, що ускладнюють ефективну реалізацію цього принципу.

4. В умовах сьогодення досить цікавим питанням є запровадження новітніх цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту. Не осторонь залишилася й сфера охорони лісового фонду. Штучний інтелект активно інтегрується в різні етапи діяльності лісового господарства.

В Україні штучний інтелект у лісовому фонді лише починає впроваджуватись, але з урахуванням впровадження безпілотних літальних апаратів. Використовуючи передові алгоритми штучного інтелекту, БПЛА сканують кожне дерево, збираючи дані про його розташування, видову приналежність, розмір і об'єм. Ця інформація є безцінною для сталого управління лісами, підвищуючи їхню стійкість до змін клімату та сприяючи ефективному використанню природних ресурсів. У майбутньому такі технології можуть стати невід'ємною частиною глобальної стратегії сталого розвитку лісового господарства, змінюючи сам підхід до збереження та управління лісами.

Тому, запровадження цифрових технологій у кримінологічну діяльність щодо запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду є на часі й потребує додаткового поглибленого вивчення.

Ці зауваження і побажання є рекомендаційними, загалом не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Новика В.А. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Новика Віталія Аліковича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються службовими особами у галузі охорони лісового фонду України», подана на здобуття ступеня

доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), вимогам до оформлення дисертації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Новик Віталій Алікович заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:
завідувач кафедри кримінології
та інформаційних технологій НАВС
кандидат юридичних наук, професор

Юрій ЛЕВЧЕНКО

Ліричне завідувач

прорівень І категорії
**ВІДДІЛЕННЯ РОБОТИ З
ПОСТІЙНИМ СКЛАДОМ ВІДДІЛУ
КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**
Мелешова